

INFLUENȚE ALE PICTURII BRÂNCOVENEȘTI ȘI POSTBRÂNCOVENEȘTI ÎN BISERICILE HUNEDORENE

GHERGHINA BODA

ginaboda15@gmail.com

Muzeul Civilizației Dacice și Romane – Deva

INFLUENCES OF BRANCOVAN'S AND POST-BRANCOVAN'S PAINTINGS IN CHURCHES FROM HUNEDOARA AREA

ABSTRACT

Painting during the reign of Constantine Brancoveanu entered in Transylvania through Romanian painters trained at the School of Hurez. They painted churches in Transylvania and style influenced other artists. Among the most renowned painters of the time whose art has decorated churches in Hunedoara county, it shall be counted Ioan Zugravul of Deva and Ioan Zugravul of Ardeu, Constantin Zugravul of Rîșca, Ioan (Urean young) from Valea Lungă, but also painters of Wallachia who decorated churches of Hunedoara county as well as Stan of Rășinari, Simeon and Nicolae Zugravul from Pitesti etc. This style was based on the first national style of painting.

Keywords: brancovan's and post-brancovan's painting, influences, churches, Hunedoara area.

Bogăția de monumente istorice de pe teritoriul județului Hunedoara, creație a unor meșteri populari sau a arhitecților specializați, creează impresia unui muzeu etnografic în aer liber, care îndeamnă călătorul la vizitarea celor mai ascunse locuri în care ai șansa de a întâlni monumente vechi care sfidează timpul prin prezența lor maiestruoasă. Aici vei întâlni biserici de lemn și de piatră care ascund în interior o bogăție picturală extraordinară, stilul acestora ducând la zugravi renumiți ai vremii, care, în picturi murale sau icoane, și-au pus amprenta inconfundabilă.

Eleganța artei brâncovenești și postbrâncovenești a influențat și stilul artistic al zugravilor transilvăneni, implicit al celor hunedoreni, fapt care relevă relațiile permanente dintre artiștii din Țările Române și cei din Transilvania. Arta brâncovenească reprezintă un salt calitativ sesizabil îndeosebi la nivelul coloristic, mult mai viu și mai bogat în nuanțe. Zugravii vremii au inserat elementele noii arte

în creațiile lor artistice, acestea aducându-le un surplus de culoare și frumusețe. Multe dintre acestea încă împodobesc bisericile hunedorene și astăzi.

Printre cei mai renumiți și prolifici zugravi ai vremii, a căror artă a suferit vădite influențe brâncovenești și postbrâncovenești, și care au împodobit bisericile hunedorene, se numără Ioan Zugravul din Deva și Ioan Zugravul din Ardeu, Constantin Zugravul din Rișca, Ioan (Urean cel Tânăr) de la Valea Lungă, dar și zugravi din Țara Românească care au decorat bisericile hunedorene, precum Stan din Rășinari, Simeon și Nicolae Zugravul din Pitești ș.a.

Ioan Zugravul din Deva este cunoscut ca activând în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea pe Valea Mureșului și în sudul Munților Apuseni, stilul său fiind de tradiție postbrâncovenească¹.

Activitatea sa pe teritoriul județului Hunedoara este deosebit de prolifică, creațiile sale împodobind multe biserici ortodoxe. În anul 1765 realizează, împreună cu Nicolae din Pitești, ansamblul iconografic al bisericii din Gurasada, fapt atestat de pisania de pe peretele vestic al navei: „*Cu ajutorul Tatălui și cu îndemnarea Fiului și cu purcederea Duhului Sfântu s-au zugrăvit aciastă sfântă biserică în zilele Înălțatei Chezaro-Crăesii noastre Mariei Therezii și fiind episcop țărăi Ardealului, neunit, Priaosfințitul D.D. Dionisie Novacovici de la Buda și fiind protopop eparhii chir Iacovu den Dobra și fiindu preot aceștii biserici popa Gheorghie ot Câmpuri și Crăsnicu Olaru Ionu ot Gura Sadului și s-au zugrăvit de smeriții între zugravi ierodiacon Ioan ot Deva și de Nicolae zugrav ot Pitești. Anii Domnului 1765. Anno Domini 1765 mșta Octombrie întâia zi*”². După 1765 pictează câteva icoane pe lemn la biserica ortodoxă din Turdaș³. Zugravul din Deva execută picturi la trei biserici din Munții Poiana Ruscăi. După 1780, anul construirii bisericii din comuna Bătrâna⁴, se pare că a executat aici un ansamblu iconografic, după 1784, anul ridicării bisericii din Cutin⁵, pictează icoanele împărătești, iar la biserica-monument istoric din Almașu Mic⁶ încă se mai păstrează o icoană atribuită acestui zugrav.

În lăcașurile de cult de pe valea Mureșului și din zonele colinare limitrofe, Ioan din Deva își face remarcată prezența la biserica din Micănești⁷, unde pictează întreg decorul iconografic, la biserica-monument istoric din Boiu de Jos⁸, unde în

---

¹ Marius Porumb, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania*, Editura Academiei Române, București, 1998, p. 187.

² Florin Dobrei, *Bisericile ortodoxe hunedorene*, Editura Eftimie Murgu, Reșița, 2011, p. 78.

³ *Ibidem*, p. 234.

⁴ *Ibidem*, p. 354.

⁵ *Ibidem*, p. 358.

⁶ *Ibidem*, p. 359.

⁷ *Ibidem*, p. 373.

⁸ *Ibidem*, p. 381.

1770 pictează icoana *Sfântul Ierarh Nicolae*, aici fiindu-i atribuită și pictura murală a lăcașului, în 1773 semna registrul împărătesc al tâmplei, precum și pictura murală a bisericii-monument istoric din satul Cărmăzănești⁹; de asemenea, a mai realizat pictura murală a bisericilor din localitățile Dănulești și Gothatea¹⁰, pictura tâmplei din biserica *Sfântul Ierarh Nicolae* din Deva¹¹, precum și icoanele împărătești ale bisericii din Bacea¹². La biserica-monument istoric din Târnava¹³, ridicată prin anii 1661-1665, Ioan din Deva a realizat un valoros ansamblu mural, astăzi grav avariat din cauza infiltrațiilor de apă. I se atribuie și pictura inițială a bisericilor-monument istoric din Furçoara, Bărăștii Iliei¹⁴ și din Ociu¹⁵. De asemenea, în 1790, la Geoagiu semnează – ca *Popa Ioan Moler, Deva* –, două icoane valoroase¹⁶.

Constantin din Rișca este un zugrav zărăndean despre care nu avem date personale, el fiind cunoscut doar prin opera sa, vizibilă în câteva biserici ortodoxe. Se știe că a lucrat alături de Ioan Zugravul din Deva la biserica-monument istoric din Micănești, pictând dverele acestui lăcaș de cult¹⁷ și alături de Gheorghe Zugrav din Rășinari, împreună cu care a realizat registrul împărătesc al tâmplei din biserica-monument istoric a satului Hărtăgani¹⁸. A lucrat și în biserica de lemn a satului Stănița de Jos. Pictează, de asemenea, altarul și tâmpla bisericii-monument istoric din Ribicioara de Jos¹⁹, icoana *Maicii Domnului Hodighitria* din biserica-monument istoric a satului Dumbrava de Jos²⁰, ansamblul mural și pictura ușilor împărătești ale bisericii de lemn a satului Tiulești²¹, câteva icoane de valoare din biserica cătunului Valea Mare de Criș²², a pictat ușile împărătești și chivotul bisericii-monument istoric a satului Lunca Moților²³, a realizat pictura murală a bisericii-monument istoric din satul Basarabasa²⁴, precum și icoanele din pronaos ale bisericii-monument istoric din satul Ciungani²⁵.

---

⁹ *Ibidem*, pp. 381-382.

¹⁰ *Ibidem*, p. 382.

¹¹ *Ibidem*, p. 115.

¹² *Ibidem*, p. 387.

¹³ *Ibidem*, p. 394.

¹⁴ *Ibidem*, pp. 395-396.

¹⁵ *Ibidem*, p. 427.

¹⁶ M. Porumb, *op. cit.*, p. 187.

¹⁷ Fl. Dobrei, *op. cit.*, p. 374.

¹⁸ *Ibidem*, p. 401.

¹⁹ *Ibidem*, pp. 176-178.

²⁰ *Ibidem*, p. 175.

²¹ *Ibidem*, p. 420.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*, p. 422.

²⁴ *Ibidem*, p. 424.

²⁵ *Ibidem*, p. 426.

Ioan de la Valea Lungă (Urean cel Tânăr) este un alt zugrav de tradiție brâncovenească a cărui operă a împodobit unele biserici hunedorene. În preajma anului 1786, biserica satului din Valea Lungă a suferit ample renovări, prilej cu care suprafața interioară a bărnelor a fost pictată de acest zugrav, precum și întregul ansamblu mural, fapt relevat de pisania fragmentară a lăcașului de cult: „(...) *s-au zugrăvit această sfântă biserică pentru banii ce s-au aflat în biserică ceva. În anul acesta trăia Cozmă Toderiță, Cozmă, Toder, Ion, Petru, Petruțu, Blaj, și eu, zugrav Urean cel Tânăr*”²⁶. În biserica satului Sârbi²⁷ a pictat icoanele împărătești, cel mai probabil în anul 1802, când aici s-au efectuat ample renovări, iar la biserica-monument istoric din Dumbrăvița a realizat pictura murală, conform textului unei pisanii: „*În zilele cinstitului de Dumnezeu iubit împărat ... Iosif, s-au zugrăvit această sfântă biserică, 1763*”²⁸. La biserica-monument istoric din Târnavă a pictat ușile împărătești și câteva icoane, opera acestuia alăturându-se celei a preotului-zugrav Ioan din Deva și a artistului anonim din Certeju de Jos.

Stan Zugravul²⁹, personalitate remarcabilă a vieții artistice românești din Transilvania secolului al XVIII-lea, a fost membru al unei cunoscute familii de intelectuali sibieni. În formarea sa ca artist a fost puternic influențat de către Grigore Ranite. A pictat în stilul de tradiție brâncovenească, după 1770 îmbogățindu-și arta cu elemente noi, de proveniență occidentală. În cei peste 40 de ani de activitate artistică, a pictat în nenumărate localități, printre care și unele din județul Hunedoara. La 1765 pictează 2 icoane (*Maica Domnului cu Pruncul*, fiind semnată pe față „*Stan Zugravu sin popii Radu*”, iar pe verso „*Stan Zugravu ot Orăștie 1765*” și *Iisus Hristos*) în biserica-monument istoric a satului Trestia (comuna Băița)³⁰. La 1768 pictează icoana împărătească *Iisus Hristos* din biserica de lemn a satului Mintia³¹ (comuna Veșel), la 1770 pictează icoane și uși împărătești, semnate și datate, în bisericile hunedorene din satul Curechiu (comuna București), Bârsău (comuna Hărău) și Hărău³², la 1772 a executat registrul împărătesc al tâmplei semnând pe verso, iar în biserica de lemn a satului Turdaș realizează între anii 1782-1783 pictura murală³³. Într-un *Triod* din 1771 din biserica din Geoagiu, apare consemnat ca donator alături de alte persoane.

Popa **Simeon din Pitești** a fost un artist de factură postbrâncovenească, format cel mai probabil la unul din centrele artistice din Țara Românească, poate

---

²⁶ *Ibidem*, p. 389.

²⁷ *Ibidem*, p. 388.

²⁸ *Ibidem*, p. 391.

²⁹ M. Porumb, *op. cit.*, pp. 378-381.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Fl. Dobrei, *op. cit.*, p. 74.

³² *Ibidem*, p. 116.

³³ M. Porumb, *op. cit.*, pp. 378-381.

chiar la Râmnic. În preajma anului 1765 se stabilește la Silvașu de Sus (județul Hunedoara), distingându-se printr-o foarte bogată activitate artistică în Țara Hațegului și în întreg teritoriul hunedorean. A executat ansamblul mural al Mănăstirii Prislop conform inscripției de deasupra ușii de intrare în naos: „...1759... martie 13 zile, fiind zugravi popa Simeon, feciorul popii Simeon din Pitești și ucenicul meu Niculae”, aici pictând și câteva icoane, la biserica din Ghelar (1770)³⁴, tot în colaborare cu ucenicul său Nicolae – care va deveni în timp un activ zugrav din această zonă –, a executat pictura murală la biserica-monument istoric din Cinciș-Cerna (1776), a pictat ușile împărătești la biserica ortodoxă din Hațeg, semnate „*Popa Simion Zugrav 1777*”, la Reea (comuna Totești) execută în 1763 crucea de iconostas cu molenii, la biserica-monument istoric din Nucșoara pictează în 1779 un iconostas și interiorul, la lăcașurile de cult din Subcetate și Baru Mic realizează pictura murală, la biserica-monument istoric din Densuș pictează și semnează tâmpla, iar la cea din Sânpetru pictează câteva icoane³⁵.

Icoane pictate de el și de Ion din Ardeu sunt semnalate și la biserica din satul Alun, cea mai veche biserică pictată din Ținutul Pădurenilor³⁶. Icoanele reprezentând scene cu *Maica Domnului cu Pruncul*, *Iisus Pantocrator*, *Sfântul Nicolae* și *Sfântul Ioan Botezătorul*, astăzi nu mai există. În 1795 pictează o icoană pe tâmpla bisericii-monument istoric din cartierul Lunca Jiului al municipiului Petroșani. O piesă artistică valoroasă executată de acest zugrav este praporele de factură postbrâncovenească, care pe față are pictat *Botezul* iar pe verso *Înălțarea*, pictură care actualmente se află în colecția Muzeului Național de Artă a României din București³⁷.

Un alt renumit pictor al vremii, de tradiție brâncovenească, venit de la sud de Carpați în Transilvania, este Popa **Ivan din Rășinari**³⁸. Acesta a activat între 1718-1758 pe Valea Mureșului și în Munții Apuseni. S-a distins ca pictor muralist și de icoane, dar și ca tipograf, ceea ce denotă faptul că era un om al cărții din vremea sa. În județul Hunedoara îi sunt atribuite 3 icoane *Deisis*, care îi aparțin colonelului Nicolae Măgurean din satul Ohaba Streiului (comuna Călan)³⁹.

În concluzie, trebuie să menționăm faptul că pictura brâncovenească a iradiat masiv în Transilvania și a influențat stilul multor artiști ai vremii. Mulți

³⁴ Doina Reghiș Ionescu, *Sacru și profan la Pădurenii Hunedoarei*, Editura Mediamira, Deva, 2009, p. 25.

³⁵ M. Porumb, *op. cit.*, pp. 375-376.

³⁶ Doina Reghiș Ionescu, *op. cit.*, p. 9.

³⁷ M. Porumb, *op. cit.*, p. 75.

³⁸ *Ibidem*, pp. 192-195; M. Porumb, *Zugravi de școală brâncovenească din Transilvania primei jumătăți a secolului al VIII-lea*, în vol. „Ștefan Meteuș la 85 de ani”, Cluj-Napoca, 1977, pp. 414-415.

³⁹ M. Porumb, *Dicționar ...*, p. 194.

zugravi formați la școala Hurezului au fost solicitați să picteze în Transilvania, în special în bisericile sătești, românii de aici utilizând arta românească de la sud de Carpați ca un protest și element de rezistență împotriva „unirii” forțate cu Roma. Activitatea acestor meșteri români a determinat formarea unor adevărate nuclee locale de pictură ecleziastică în Transilvania, cum ar fi cele de la Săliște, Rășinari, Făgăraș, Brașov ș.a., pictura brâncovenească și postbrâncovenească cuprinzând în aria sa aproape tot teritoriul Transilvaniei și formând generații de meșteri zugravi, meșteșugul lor fiind transmis până dincolo de secolul al XVIII-lea⁴⁰.

Acest stil a constituit baza unui prim stil național de pictură, stil în care formele de artă populară s-au îmbinat armonios cu influențe ale artei baroce și academiste, stil care în decursul timpului s-a nuanțat și maturizat.

Bibliografie

Florin DOBREI, *Bisericile ortodoxe hunedorene*, Editura Eftimie Murgu, Reșița, 2011.

Vasile DRĂGUȚ, Nicolae SĂNDULESCU, *Arta brâncovenească*, Editura Meridiane, București, 1971.

Marius PORUMB, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania*, Editura Academiei Române, București, 1998.

IDEM, *Zugravi de școală brâncovenească din Transilvania primei jumătăți a secolului al VIII-lea*, în vol. „Ștefan Meteș la 85 de ani”, Cluj-Napoca, 1977.

Doina REGHIȘ IONESCU, *Sacru și profan la Pădurenii Hunedoarei*, Editura Mediamira, Deva, 2009.

---

⁴⁰ Vasile Drăguț, Nicolae Săndulescu, *Arta brâncovenească*, Editura Meridiane, București, 1971, pp. 27-28.